

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Екатерина Илиева Матеева
професор по научната специалност 05.05.08 -
Гражданско и семейно право

Относно дисертационен труд на тема:

„КОЛИЗИЯ МЕЖДУ ВЪЗСТАНОВЯВАНЕТО НА ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ И ПРИДОБИВАНЕТО НА ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ ПО РЕДА НА ПАРАГРАФ 4а ОТ ПЗР ЗСПЗЗ”

Представен от **Нейко Симеонов Димитров**,
Задочен докторант по Гражданско и семейно право
Към катедра Гражданскоправни науки,
Юридически факултет на СУ „Св. Кл. Охридски”
Научен ръководител проф. д-р Иван Русчев

**За получаване на образователната и научна степен
„доктор”**

Уважаеми членове на научното жури,

Със Заповед № РД 38-226/08.05.2012 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Кл. Охридски” съм утвърдена за член на научното жури в процедурата по публична защита на дисертационния труд на задочния докторант г-н Неико Симеонов Димитров на тема **„КОЛИЗИЯ МЕЖДУ ВЪЗСТАНОВЯВАНЕТО НА ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ И ПРИДОБИВАНЕТО НА ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ ПО РЕДА НА ПАРАГРАФ 4а ОТ ПЗР ЗСПЗЗ”**, представена за получаване на образователната и научна степен „доктор”.

Задача на настоящата рецензия е да се произнесе относно съответствието на представения от г-н Неико С. Димитров дисертационен труд с изискванията на чл. 6, ал. 3 ЗРАСРБ и чл. 66 от

Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски”, приет с решение на Академическия съвет от 20. 04. 2011 (протокол № 3). **Според посочените норми трудът трябва да съдържа научни или научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и да показва, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способност за самостоятелни научни изследвания.**

1. Представеният труд е посветен на **актуална правна проблематика**, която в продължение на 15 години заема сериозен дял от вещноправните спорове пред гражданските съдилища у нас и се обсъжда в юридическата ни литература. За България като държава, в която дребното и средно „земевладение” е традиционен модел на отношенията на собственост върху земеделска земя, проблемът за съотношението между възстановяването на правото на собственост по ЗСПЗЗ и ППЗСПЗЗ – от една страна, и придобиването на правото на собственост от бившите ползватели, заплатили стойността на предоставената им за ползване земеделска земя на основание и по реда на § 4а ПЗР ЗСПЗЗ – от друга, е социално значим, масов и ще остане актуален още години наред. Доказателство за това е наличието и понастоящем на множество висящи спорове между възстановените собственици и бившите ползватели. Значението на този правен проблем не е конюнктурно и далеч надхвърля времевите рамки, в които формално беше извършен процесът на реституция на земеделска земя у нас. Без съмнение той ще продължава да слага в една или друга степен отпечатък върху вещните правоотношения при

последващи правоучредителни или правопрехвърлителни сделки с реституирани земи, които са имали позватели с прекратени при влизането в сила на ЗСПЗЗ права на ползване. С оглед на казаното следва да се признае, че дисертационният труд като цяло има голямо практическо значение в очертаната правна материя, което не се изчерпва с изтичането на преклузивните срокове по § 4а и сл. ПЗР ЗСПЗЗ.

Научното и практическо значение и актуалност на дисертационния труд не се измерват само с обстоятелството, че той е първото по рода си у нас монографично изследване на проблема за съотношението между придобивните основания на възстановените собственици на земеделска земя и бившите ползватели, заплатили по установения ред стойността на земята, а се проявяват и с оглед разгледаните от докторанта други правни въпроси от принципен характер, свързани с:

- начините за индивидуализация на недвижимите имоти,
- правомощията на гражданския съд при преценка на пороците в административните актове и по-специално разискването на пределите на косвения съдебен контрол върху решенията на поземлените комисии в исковия граждански процес,
- изясняването на теоретичните понятия „конкуренция на закони”, „колизия на права” и „колизия на придобивни основания” и др.

2. Рецензираният труд се отличава с **ясна и логична структура**, която показва способността на докторанта за провеждане на цялостно теоретично изследване по

определен правен проблем в съответствие със съвременните постижения на науката и практиката. Правният проблем – обект на теоретичен анализ в труда, е точно и ясно формулиран в увода; посочени са общите и специални методи на научно изследване, с помощта на които се извършва анализът и се търсят решения; подчертана е практическата значимост на изследването и са очертани основните насоки на юридическия анализ. Първите две глави от труда анализират последователно фактическите състави на възстановяването на правото на собственост върху земеделска земя и придобиването на правото на собственост от бившите ползватели по реда на § 4а ПЗР ЗСПЗЗ. По изчерпателно пълен начин са изследвани отделните материалноправни условия при двете основания, както и моментът на придобиване на правото на собственост при съответния способ. В третата глава се изяснява правната характеристика и квалификация на спора между тези лица, обсъждат се неговите процесуални и материалноправни аспекти и се дава вярна и аргументирана оценка на възприетото у нас законодателно разрешение при възникващата колизия на придобивни основания. В заключението са обобщени теоретичните изводи и се дават полезни насоки за по-нататъшното развитие на съдебната практика чрез предлагане на конкретен модел за решаването на разглежданата категория спорове. Отчитайки особените юридически и социално-икономически корени на споровете между възстановените собственици и бившите ползватели на земеделска земя, които имат за предмет *материални субективни права* (правото на собственост), авторът съвсем

правилно се въздържа от даване на предложения за подобряване на законовата уредба *de lege ferenda*, тъй като разрешаването на споровете, произтичащи от § 4а ПЗР ЗСПЗЗ, следва да се извърши съобразно закона, който е действал към момента на осъществяване на фактическите състави, въздигнати в колидиращи помежду си придобивни основания (вж. глава първа и втора от труда). С оглед това правната логика, от която се ръководи авторът при обобщаване на научните резултати от изследването си, съвсем обосновано и правилно се опира на принципа ‘*Tempus regit actum*’.

3. Работата е написана на **точен и ясен юридически език**. Глава трета (т. 2.2.) съдържа важни терминологични и понятийни разграничения и уточнения, отнасящи се конкуренцията на закони, колизията между субективни права, колизията на интереси и конфликта на правопораждащи основания, които по своята задълбоченост надхвърлят конкретните цели, преследвани от автора, и допринасят в теоретично отношение за развитието на понятийната система на гражданското право у нас.
4. Рецензираният труд притежава **научна и практическа стойност** за българската правна мисъл, тъй като съдържа задълбочен и цялостен теоретичен анализ на изследвания конфликт на придобивни основания, критично осмисляне на законовата уредба и съдебната практика по нея и предлага решения с реална практическа значимост и приложимост. Наред с доктриналното тълкуване на законовите разпоредби докторантът търси връзките между изследваните правни явления, води смислена и коректна догматична дискусия и

предлага оригинален модел за правни решения (стр. 176-180 от труда). Ярко проличава стремежът на автора да изрази собствено виждане по обсъжданите въпроси, което в повечето случаи е солидно аргументирано. Изследването разкрива много добро познаване и боравене с действащото законодателство и съдебна практика, както и широкия поглед на автора върху българската правна книжнина в изследваната материя. Използваната литература обхваща 87 библиографски единици на български език, които включват всички значими теоретични изследвания у нас, отнасящи се до обсъжданата в труда проблематика или даващи догматична основа за решаване на обсъжданите правни въпроси – предмет на изследването. Бележките под линия – общо 662 на брой, свидетелстват, че докторантът познава добре не само вещноправната теория и практика, но и като цяло цивилистичната гражданско-процесуална теория, административноправната теория и общата теория на правото. На места анализът е обогатен и със сравнителноправни аргументи, почерпени от чуждестранни законодателства на държави от бившия социалистически блок (Чехия, Румъния, Унгария и др.), в които възникват сходни проблеми при реституцията на земеделска земя.

5. Особената ценност на труда се дължи на **широкото привличане и обобщаване на релевантната съдебна практика**, която е посочена коректно и е обект на обстоен синтетичен анализ, умело вплетен в теоретичните разсъждения на автора. Докторантът, опрян на опита си като действащ съдия, е успял да даде впечатляващо пълна и точна картина на състоянието на съдебната практика по

темата на дисертационния труд и този елемент прави изследването особено полезно не само за теоретиците в областта на правото, но преди всичко за практикуващи юристи. А конкретната практическа полза от изследването е важен критерий при оценката на един дисертационен труд. Заслужава да се подчертае, че авторът се е постарал не само да издири и анализира съответната практика, но и да открие правните въпроси, които се решават противоречиво от различни съдебни състави или по които има колебания. С оглед на това научно-приложните резултати, до които достига авторът, следва да бъдат оценени като принос за развитието на нашата юриспруденция в изследваната материя.

6. Сред по-важните оригинални теоретични схващания и научно-приложни приноси в съдържанието на изследването следва да бъдат посочени следните:

6.1. Дисертационният труд представлява първото у нас цялостно теоретично изследване, в което се изяснява съотношението между фактическия състав на възстановяването на правото на собственост върху земеделска земя и придобиването на правото на собственост върху нея от бивш ползвател на основание и по реда на § 4а ПЗР ЗСПЗЗ. За първи път се прави паралелен анализ на елементите на двата състава и се предлага научно обосновано решение на конфликта помежду им, вкл. между техните правни последици.

6.2. Интерес представлява тезата, че правото на възстановяване на собствеността върху земеделска

земя е признато при условие, че не съществува или не бъде упражнено правото на придобиване на собственост от ползвателя по реда на § 4а ПЗР ЗСПЗЗ. Осъществяването на фактическия състав на придобиването по § 4а би трябвало да изключва възстановяването на собствеността на заявителя от страна на Поземлената комисия (ПК, Комисията по земеделие и гори). В този смисъл хипотезата следва да се квалифицира не като същинска колизия на вещни права, а като колизия (конфликт) на придобивни основания (стр. 176 от труда).

- 6.3. Приносни елементи носи дедуктивният подход на автора при извеждане на по-обобщени правила с принципно значение за разрешаване на колизии на основания в нашето гражданско законодателство (стр. 176-179 от труда). Анализът и научният резултат в тази им част биха били още по-пълни, ако авторът беше разгледал и хипотезата на чл. 78, ал. 2 от Закона за собствеността (придобиване '*a non domino*' от добросъвестен владеец по възмезден начин на открадната или изгубена движима вещ), а също и ако беше обсъдил разпоредбите на чл. 239, ал. 1-3 ДОПК.
- 6.4. Новост за нашата юриспруденция е виждането за нищожност на решението на ПК поради липса на правен интерес на заявителя (стр. 21-22). Качеството на изследването в тази му част би спечелило, ако докторантът беше развил по-подробни правни съображения в подкрепа на тезата си.

- 6.5. За първи път на систематичен теоретичен анализ е подложено правното значение на различните видове пороци в заявлението в реституционното производство за действието на постановеното от ПК решение (стр. 20 и сл.). Уместно е и виждането за порочност на решението на ПК при отклонение от способа за реституция, определен от органа с решението му по чл. 18г, ал. 2 ППЗСПЗЗ (стр. 37-40).
- 6.6. Полезни за практиката са разсъжденията на автора относно необходимото уточняване на пределите на косвения съдебен контрол върху решенията на ПК в общия исков процес (стр. 43-44).
- 6.7. Подкрепа заслужава научната критика на автора срещу неправилната практика да се разглежда и разрешава спор за собственост без да е уточнено основанието за придобиване на правото на собственост.
- 6.8. Интерес за практиката представлява констатираната от автора тенденция за фактическо изместване на предмета на спора по отрицателния установителен петиторен иск към спор относно правото на възстановяване на собствеността върху процесната земеделска земя (стр. 162 и сл.).
- 6.9. Оригинални са аргументите за допустимост на петиторната защита в случаите, при които ищецът не твърди окончателно осъществяване на фактическия състав на придобивното основание, от което черпи защитаваното в процеса субективно вещно право (чл. 163 и сл.).

Представената в автореферата справка за научните приноси на дисертационния труд отразява **вярно** качествата на изследването. С оглед на това тя е взета предвид в настоящата рецензия.

7. От **критичните бележки**, които биха могли да бъдат отправени към рецензирания труд, ще спомена само на тези, които намирам за най-съществени.

7.1. Първата част от бележките засягат *липсата на необходимата правно-логическа симетрия между вътрешната структура на глава първа и глава втора*. Тъй като тези две части от работата са посветени съответно на двете придобивни основания, чийто „конфликт” се разисква по-нататък в труда, редно би било изложението в първите две глави да следва *в правно-логическо отношение един и същ структурен модел*: да започва с изясняване на материално-правните условия (а не предпоставки!) за придобиване на правото, след което да се обсъжда същността и действието на самия властнически акт, респ. момента на придобиването на правото. Нормално е да се очаква ходът на правния анализ да следва юридически значимата хронология на осъществяване на фактите в правната действителност, от чиято сукцесивна съвкупност лицето черпи претендираното право и да бъде съобразен с реда, в който са се изпълнявали материалноправните условия за постановяване на акта на компетентния орган. За съжаление авторът не е обосновал в увода или поне в началото на глава първа, защо е избрал като систематичен подход да започне анализа в глава първа направо със същността на

решението на ПК, т.е. със *завършващия елемент* от цялата поредица правни условия, които трябва да са налице, за да се достигне до възстановяване на собствеността върху земеделска земя по ЗСПЗЗ и правилника за прилагането му. Вярно е, че възстановяването на правото на собственост върху реституираната земеделска земя настъпва пряко по силата на властническия акт (решение) на компетентния орган (ПК), но за да се стигне до законосъобразното му постановяване е необходимо да са налице определени материалноправни условия, чието осъществяване предхожда акта с реституционното (правовъзстановително) действие. В систематично отношение подходът, избран в изложението по глава втора, е много по-убедителен и логичен от юридическа гледна точка, тъй като отговаря на последователността, в която трябва да са се осъществили в правната действителност отделните елементи от сукцесивния фактически състав.

- 7.2. На отделни места в труда, специално в глави първа и втора, авторът не е съумял напълно да избегне *коментарния характер на стила и подхода си към обсъжданата съдебна практика и нормативна уредба*. Забелязва се известна *накъсаност в изложението* (напр., в § 1 - § 4 от глава първа); изложението по всяка точка и подточка от тази част на труда е сякаш „самó за себе си”; липсват свързващи теоретични съждения, които да свържат разсъжденията от отделните структурни части на

съответния параграф в едно правно-логическо цяло, подчинено на обща догматична концепция. Този „коментарен уклон” е преодолян едва в глава трета.

Отправените бележки не се отразяват по никакъв начин на високата обща оценка, която заслужава рецензираният труд. В своята цялост той отговаря несъмнено на изискванията на закона за дисертационен труд, който може да бъде защитен успешно и да донесе на автора си образователната и научна степен „доктор”.

8. По темата на дисертационния си труд докторантът е представил за рецензиране и две научни статии, публикувани в специализираната правна периодика.

8.1. Статията „**Индивидуализация на поземления имот и правото на собственост**”, публ. в рубриката „Дискусии” на сп. Правна мисъл, 2011 г., № 3, стр. 112-119, е посветена на съществените за вещноправните спорове въпрос за индивидуализацията на поземлените имоти. Авторът се спира на различни хипотези, които създават трудности в съдебната практика – напр., неопределеност на имота по стар документ за собственост, в който той е бил описан само чрез посочване на съседи и не може да бъде съпоставен със заснетия по-късно по кадастрален план (кадастрална карта) поземлен имот (стр. 113 и сл.); наличие на разлика в площта от порядъка на 10% и повече; проблеми с индивидуализацията на поземлени имоти, върху които е било предоставено въз основа на ПМС и др. актове право на ползване, прекратено по-късно с

влизане в сила на § 4 ПЗР ЗСПЗЗ (стр. 119) и др. В статията се предлагат практически значими решения на проблема за индивидуализацията на поземлените имоти, като се изхожда от предположението *ad hominem* за съответствие на трайно установеното фактическо състояние с правното положение (стр. 119).

8.2. Статията **„Възможности за защита на бившия собственик с признато право на собственост по чл. 14, ал. 1, т. 3 ЗСПЗЗ”**, публ. в сп. Съвременно право, 2009 г., № 4, стр. 16-25, взема повод от породилия се в практиката спор относно действието (конститутивно или чисто установително) на решенията на ПК, постановени след изменението на чл. 14, ал. 1, т. 3 ЗСПЗЗ от 1999 г. (ЗИД ЗСПЗЗ, обн. ДВ бр. 68 от 30. 07. 1999 г.), с които се признава правото на собственост при условията на § 4- §4л ПЗР ЗСПЗЗ, и обсъжда способите за правна защита на бившия собственик, по отношение на когото е било признато право на собственост по чл. 14, ал. 1, т. 3 ЗСПЗЗ. Излагат се аргументи срещу схващането, че след посочените изменения тези актове на ПК имат чисто установително действие. Основателно се отрича като не достатъчно аргументирана тезата, че на актовете, постановени от един и същ орган (ПК) по един и същи ред и при действието на един и същ закон, могат да бъдат приписвани различни правни последици в зависимост от факти, които стоят изцяло извън административното производство за постановяване на акта. Като решение на проблема се препоръчва или заличаване със закон с обратна сила на изтеклата придобивна давност за такива имоти, или изрично признаване по законодателен път на отречените права по иск за собственост върху земеделски имоти по § 4 ПЗР ЗСПЗЗ и възобновяване на прекратените дела.

Обосновава се нецелесъобразността на един отрицателен установителен иск и се излагат се теоретични аргументи в полза на ревандикационния иск по чл. 108 ЗС като адекватен защитен способ.

9. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на изложените по-горе съображения и на основание чл. 10, ал. 1, изр. второ ЗРАСРБ намирам, че рецензираният дисертационен труд на тема **„КОЛИЗИЯ МЕЖДУ ВЪЗСТАНОВЯВАНЕТО НА ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ И ПРИДОБИВАНЕТО НА ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ ПО РЕДА НА ПАРАГРАФ 4а ОТ ПЗР ЗСПЗЗ”** отговаря изцяло на изискванията на чл. 6, ал. 3 ЗРАСРБ и чл. 66 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски”. Той **съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и показва, че докторантът Нейко Симеонов Димитров притежава задълбочени теоретични знания в областта на правото и способност за самостоятелни научни изследвания.**

С оглед на това препоръчвам убедено на научното жури да даде на г-н Нейко Симеонов Димитров образователната и научна степен **„доктор по право”**.

С уважение:

Проф. д-р Ек. Матеева

София, 10. Юни 2012 г.